

Dorota Sikora

Parki historyczne w rejestrze zabytków – ustalenie przedmiotu i zakresu ochrony, problemy weryfikacji rejestru, granice ochrony konserwatorskiej

Kurier Konserwatorski nr 7, 11-16

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Parki historyczne w rejestrze zabytków – ustalenie przedmiotu i zakresu ochrony, problemy weryfikacji rejestru, granice ochrony konserwatorskiej

Dorota Sikora*

HISTORIA PRAWNEJ OCHRONY PARKÓW I OGRODÓW HISTORYCZNYCH

Pierwsze prawne regulacje dotyczące ochrony założeń parkowych zostały zawarte w dekrete „O opiece nad zabytkami sztuki i kultury” z 31 października 1918 r. Wytyczne do tego dekretu, zatytułowane „Opieka nad zabytkami i ich konserwacja”, wydane dwa lata później, zwracały m.in. uwagę na potrzebę ochrony starych ogrodów ozdobnych i pamiątkowych zadrzewień, alej, pojedynczych okazałych drzew. Zalecenia te zostały wsparte rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z 6 marca 1928 r., ustawą sejmową z 25 stycznia 1933 r. i rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z 28 grudnia 1934 r. W okresie międzywojennym objęto ochroną prawną niektóre z polskich ogrodów historycznych i opublikowano ich wykaz w Monitorze Polskim z podaniem numerów ksiąg wieczystych.

Kolejnym ważnym dla ochrony założeń parkowych aktem prawnym była Ustawa o ochronie dóbr kultury i o muzeach z 15 lutego 1962 r., uznająca konieczność prawnej ochrony ogrodów zabytkowych oraz rzadkich okazów przyrody żywej i nieożywionej, o ile nie podlegały przepisom o ochronie przyrody. Aktualnie ogrody zabytkowe chronią przepisy Ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

CHARAKTERYSTYKA ZASOBU PARKÓW, OGRODÓW I ALEJ W REJESTRZE ZABYTEKÓW

Ilość parków historycznych ogółem w Polsce w roku 1993 szacowana była na 9182¹. Wpisem do rejestru zabytków obecnie objętych jest 6805 parków historycznych (nie licząc alej zabytkowych)². Zatem wpis do rejestru zabytków nie obejmuje około 24% parków historycznych, przy założeniu, że w ciągu 15 lat tylko niewielka ich część mogła całkowicie utracić swoje wartości.

Wpisy do rejestru zabytków parków i ogrodów historycznych rozkładają się nierównomiernie w czasie. W latach 40. wpisano 136 parków, w latach 50. – 449, w latach 60. – 423, w latach 70. – 1417, w l. 80. – 2873, w latach 90. – 1239, po 2000 r. – 407.

Zasób związany z założeniami pałacowo-ogrodowymi, dworsko-ogrodowymi, alejami zabytkowymi i innymi formami zabytkowej zieleni wpisanej do rejestru zabytków przedstawia się następująco³:

parki pałacowe – 1945
 parki zamkowe – 119
 parki dworskie – 3182
 parki miejskie – 166
 ogrody willowe – 436
 ogrody klasztorne – 95
 aleje – 132

* Dr Dorota Sikora jest pracownikiem Pracowni Kształtowania Polityki Konserwatorskiej KOBiDZ.

¹ Dane pochodzą z zestawień opracowanych w Ośrodku Ochrony Zabytkowego Krajobrazu na podstawie informacji nadsyłanych przez wojewódzkich konserwatorów zabytków.

Opublikowane zostały w: *Parki i ogrody zabytkowe w Polsce. Suplement I*, „Studia i Materiały”, Warszawa 1994.

² Według danych KOBiDZ.

³ Według danych KOBiDZ.

obiekty niesklasyfikowane i należące do innych, mało licznych kategorii, ujęte w grupie „parki” – 862.

Największą liczebnie grupę wśród omawianych kategorii zabytków stanowią niewielkie założenia rezydencjonalne: dworsko-parkowe oraz pałacowo-parkowe, o powierzchni od kilku do kilkunastu hektarów. Mniej liczna jest grupa założeń pałacowo-ogrodowych o powierzchni ponad 20 ha; najmniej jest wieloprzestrzennych założeń parkowych o powierzchni ponad 50 ha.

Stosunkowo niewielka jest liczba alej wpisanych do rejestru zabytków: 132. W województwach Polski północnej i zachodniej, gdzie układy alejowe w znacznej mierze decydują o charakterze krajobrazu kulturowego, wpisane są pojedyncze aleje: w opolskim – 3, w śląskim – 4, w warmińsko-mazurskim – 4, w pomorskim – 1, w zachodniopomorskim – 4. Sytuacja ta jest szczególnie niepokojąca w obliczu współczesnych masowych wycinek nasadzeń alejowych, prowadzonych przez służby drogowe.

Liczba zabytkowych parków rezydencjonalnych, w których brak jest dominanty architektonicznej lub nie jest ona wpisana do rejestru zabytków wynosi 1632⁴, co stanowi około 25 % wszystkich parków rezydencjonalnych⁵. Sytuacja ta jest szczególnie widoczna w województwach:

- zachodniopomorskim, gdzie na 683 zabytkowe parki rezydencjonalne 391 wpisanych jest bez głównej dominanty architektonicznej, co stanowi 57,2 % tego typu parków na terenie województwa,
- śląskim, gdzie na 221 parków rezydencjonalnych 116 wpisanych jest bez głównej dominanty architektonicznej, co stanowi 52,5% tego typu parków na terenie województwa,
- lubuskim, gdzie na 375 parków rezydencjonalnych 142 wpisanych jest bez głównej dominanty architektonicznej, co stanowi 37,8% tego typu parków na terenie województwa.

Brak dominanty architektonicznej stwarza w parkach zabytkowych większe zagrożenie przekształceniami niż tam, gdzie dominanta się zachowała.

Elementy architektury ogrodowej, wpisane do rejestru zabytków, związane z założeniami rezydencjonalnymi – pawilony, fontanny, pomniki, bramy, ogrodzenia – to 2930 obiekty.

1. Park w Białowieży. W miejscu pałacu wzniesiono Muzeum Przyrodnicze i hotel, trwale przekształcając historyczny układ przestrzenny. Fot. I. Wildner-Nurek.

Tylko 186 założeń parkowych ma wpisane do rejestru zabytków otoczenie, co stanowi 2,9% ogółu wszystkich parków, objętych taką formą ochrony.

ZAGROŻENIA I WYZWANIA

Stan zachowania ogrodu zabytkowego zależy w znacznej mierze od jakości wpisu do rejestru zabytków, a w szczególności od:

- określonego poprawnie przedmiotu ochrony, z jednoznacznym wskazaniem granic ochrony,
- określonego poprawnie zakresu ochrony, uwzględniającego specyfikę danego ogrodu zabytkowego,
- uzasadnienia wpisu, określającego wartości, dla jakich dany ogród jest chroniony,
- obecności wpisu do rejestru zabytków otoczenia parku (w uzasadnionych przypadkach).

Z obserwacji wynika, że większość wpisów do rejestru zabytków dla opisywanych kategorii zabytków, zwłaszcza sporządzonych w latach 50., 60., 70., 80. ub.w., nie określa jednoznacznie przedmiotu i zakresu ochrony, a uzasadnieniem jest lakoniczne stwierdzenie „wartości zabytkowe, artystyczne i historyczne”. Tak uzasadnione są wpisy dla Łazienek, Ogrodu Saskiego w Warszawie, parku w Ursynowie. Brak jest załączników graficznych z numerami ewidencyjnymi działek, nie jest chronione otoczenie, wpisy nie zawsze obejmują całość założenia. Braki te uniemożliwiają skuteczną ochronę prawną i konserwację zabytkowych założeń.

⁴ Zasób pałaców, zamków, dworów w bazie danych KOBiDZ obejmuje te, które są wpisane do rejestru zabytków; nie można natomiast wykluczyć, że historyczna dominanta istnieje, natomiast nie jest wpisana do rejestru.

⁵ Określenie „ogrody rezydencjonalne” objęło wszystkie ka-

tegorie ogrodów, w których z ich natury powinna występować dominanta architektoniczna: pałac, dwór, zamek, willa. Dla uproszczenia statystyki w kategorii tej zawarto również nieliczną grupę ogrodów klasztornych, sanatoryjnych, szkolnych i szpitalnych.

PRZEDMIOT OCHRONY I ZAKRES OCHRONY

Zasady sporządzania decyzji o wpisie do rejestru zabytków określa Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 14 maja 2004 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. Nr 124, poz. 1305). Zgodnie z powyższym rozporządzeniem jako przedmiot ochrony należy rozumieć „rodzaj zabytku, określenie otoczenia zabytku lub nazwę zabytku”. W decyzji należy zawrzeć również „zakres ochrony”, który rozporządzenie definiuje jako „treść rozstrzygnięcia zawartego w decyzji”.

Określając **przedmiot ochrony konserwatorskiej** dla parku zabytkowego, powinno się zatem wymienić nazwę własną parku (o ile taką posiada), podać jego rodzaj, lokalizację oraz zasięg terytorialny. Zasięg terytorialny należy zdefiniować poprzez wymienienie numerów ewidencyjnych działek, na których park jest położony, podanie powierzchni łącznej parku oraz dołączenie do decyzji o wpisie do rejestru zabytków załącznika graficznego w postaci mapy ewidencyjnej gruntów z zaznaczonym przebiegiem granic wpisu. Granice te powinny przebiegać wzdłuż granic działek, a tam gdzie nie jest to możliwe – wzdłuż trwałych elementów zagospodarowania terenu np. dróg, rowów. Powinny wynikać z zachowanej w terenie substancji zabytkowej danego parku, a ich wyznaczenie należy poprzedzić rozpoznaniem granic historycznych i ich konfrontacją z aktualnym zasięgiem kompozycji ogrodowej.

Zakres ochrony powinien wynikać z indywidualnych cech danego obiektu, decydujących o jego tożsamości oraz z zachowanej substancji zabytkowej. Zgodnie z postanowieniami Karty Florenckiej chroniona powinna być autentyczność ogrodu, dotycząca zarówno jego rysunku (układu przestrzennego), jak i elementów składowych (ukształtowania terenu, zieleni, dróg, układu wodnego, elementów architektonicznych)⁶. Potrzeba ochrony układu przestrzennego wynika z naturalnej zmienności ogrodu w czasie (na skutek sukcesji naturalnej lub działalności człowieka) i konieczności cyklicznych uzupełnień tworzących, składającego się na ogród⁷.

Określając zakres ochrony, należy zatem wymienić te elementy i cechy parku zabytkowego, które są nośnikami wartości, przesądzających o wpisie danego parku do rejestru zabytków. Ich charakter i liczba

2. Park pałacowy w Ursynowie – Aula Kryształowa projektu Stefana Tworkowskiego, lata 50. XX w. Fot. D. Sikora.

powinny być uzależnione od specyfiki danego obiektu. Mogą to być przykładowo:

- historyczny układ przestrzenny parku (określić rodzaj układu),
- historyczny zasięg terytorialny parku (o ile taki przetrwał),
- historyczne powiązania widokowe (wymienić, jakie),
- historyczny układ nasadzeń i jego skład gatunkowy,
- historyczny układ drogowy (wymienić elementy),
- historyczny układ wodny (wymienić elementy),
- historyczne elementy architektury ogrodowej (wymienić, jakie).

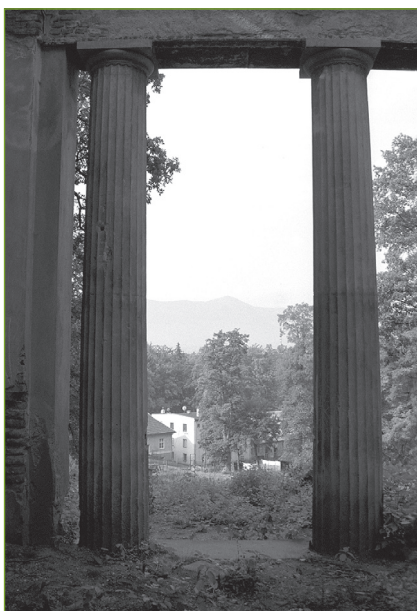
W obecnych realiach, przy bardzo ogólnym określeniu zakresu ochrony, często nie wiadomo, czy np. współczesne budowle znajdujące się w granicach parków zabytkowych są objęte ochroną i w jakim zakresie. Przykładowo, na terenie parku w Ursynowie wpis do rejestru zabytków obejmuje⁸: pałac z oficynami, teren parku w Ursynowie i taras ze schodami w parku w Ursynowie. Nie ma jednak jasności, czy znajdująca się na terenie parku zabudowa z lat 50. XX w. projektu Stefana Tworkowskiego, z dekoracjami autorstwa wielu wybitnych artystów z lat 50., też podlega ochronie czy nie. Fakt jej przebudowy w ostatnich czasach (np. dodanie schodów z rampami i kwietnikami przed Aulą Kryształową) pokazuje, że ochrona konserwatorska jej nie obejmuje, chociaż, zdaniem autorki, obej-

⁶ Karta Florencka, art. 4 i art. 9.

⁷ Forma przestrzenna ogrodów okazała się bardzo trwałą w czasie. W ogrodzie w Podhorcach przetrwała 370 lat, w Ogrodzie Wilanowskim – 330 lat, w Ogrodzie Branickich

w Białymstoku – 300 lat, podczas gdy trwałość jednej generacji form roślinnych ogrodu oceniana jest wg prof. Longina Majdeckiego na około 100 lat.

⁸ Decyzje z lat 1965-1973.

3. Park w Bukowcu w Kotlinie Jeleniogórskiej. Otwarcie widokowe w kierunku Śnieżki. Fot. archiwum KOBiDZ.

mować powinna. Nie wiadomo również jak traktować inne budowle znajdujące się na terenie ursynowskiego parku, których wartość z punktu widzenia ochrony zabytków jest wątpliwa. Czy np. budynek dydaktyczny dawnego Oddziału Architektury Krajobrazu z elewacjami z blachy trapezowej, z przełomu lat 70. i 80. ub.w. jest objęty ochroną czy też nie? Wątpliwości tego typu może rozwiązać jedynie precyzyjne określenie zakresu wpisu do rejestru zabytków.

W wielu parkach zabytkowych czytelne są nawarstwienia wielu kolejnych epok. W trakcie prac restauratorskich często niszczy się je, gdyż zakres wpisu nie precyzuje, co jest chronione. Dobrym przykładem parku historycznego, w którym konieczność szanowania nawarstwień wynika z zakresu wpisu do rejestru zabytków jest park w Charlottenburgu w Berlinie. Restaurując tamtejszy salon ogrodowy z parterami, zachowano formę przestrzenną i detal nadane mu przez powojennych projektantów z lat 50. XX w., co wynikało z treści wpisu do rejestru zabytków. Wpis ten stwierdza, że ochronie podlegają tereny rezydencji Charlottenburg, zaprojektowane w 1697 r. przez Simeona Godeau, później poszerzone i przeprojektowane. Tu w niemieckim wpisie następuje wymienienie ważniejszych faz przekształceń po czasy współczesne i zachowanej substancji zabytkowej pochodzącej z tych faz. Z wpisu tego zatem jasno wynika, że chronione są nie tylko XVIII-wieczne relikty, pochodzące z czasów pełnej świetności ogrodu, ale również nawarstwienia późniejsze, w tym także będące wynikiem powojennych prac konserwatorskich.

Przyjęcie takiego podejścia do formułowania zakresu ochrony we wpisach do rejestru zabytków jednoznacznie określiłoby kierunek ewentualnych prac

konserwatorskich i wykluczyło niszczenie jakichkolwiek nawarstwień, uznanych za cenne.

W uzasadnionych przypadkach ochronie poprzez wpisanie do rejestru zabytków powinno podlegać również otoczenie zabytkowego parku.

Powiązania ogrodów z otoczeniem miały historycznie różny charakter, wynikający z rangi rezydencji, w skład której wchodziły, jej lokalizacji, obowiązujących zasad w kształtowaniu przestrzeni. Dla XVII-wiecznych kompozycji ogrodowych były to szerokie otwarcia na otaczający krajobraz; powiązania XVIII-wieczne wyrażały się w wielokilometrowych układach alejowych, kanałach i osiach, parki XIX-wieczne często „zapożyczały” widoki na krajobraz otaczający, w celu optycznego powiększenia kompozycji i stworzenia wrażenia jedności z naturą. Wiele parków, niezależnie od epoki, w jakiej powstały, stanowiło element większych kompozycji urbanistycznych czy ruralistycznych.

W Karcie Florenckiej stwierdzono: „Ogród sam w sobie czy też związany z budowlą zabytkową, której stanowi nierozzerwalne uzupełnienie, nie może być oddzielony od swojego otoczenia, czy będzie nim środowisko miejskie czy wiejskie, sztuczne czy naturalne”. Otoczenie może być wpisane do rejestru zabytków jedną decyzją, łącznie z parkiem zabytkowym lub objęte samodzielnym wpisem. Celem ochrony otoczenia jest zazwyczaj konieczność ochrony wartości danego parku, wynikających z jego relacji z krajobrazem otaczającym: osi i otwarć widokowych, właściwej ekspozycji danego parku w krajobrazie, zachowania ciągłości tradycyjnego sposobu użytkowania terenów otaczających, o ile ma to wpływ na recepcję danego parku zabytkowego. Granice otoczenia parku powinny być wyznaczone analogicznie jak dla parku: poprzez wymienienie w decyzji numerów działek ewidencyjnych oraz zaznaczenie przebiegu granic otoczenia na załączniku graficznym w postaci mapy ewidencyjnej gruntów.

O ile ukształtowane historycznie związki z krajobrazem otaczającym dotyczą znacznych areałów i obejmują tereny nasycone substancją zabytkową, mającą własną wartość, to ich ochrona wykracza poza kategorię wpisu do rejestru zabytków otoczenia parku zabytkowego. Mogą być natomiast, łącznie z parkiem, objęte ochroną poprzez wpis do rejestru zabytków jako układy urbanistyczne, ruralistyczne, krajobrazy kulturowe, parki kulturowe. Chronione oddzielnymi wpisami mogą być również pojedyncze elementy krajobrazu otaczającego park zabytkowy – np. aleje zabytkowe.

W wyniku braku ochrony powiązań krajobrazowych ogrodów zabytkowych na osi pałacu Branickich w Białymstoku wzniesiono kilkunastopiętrowy bu-

4. Urząd Miejski w Białymstoku, wzniesiony na osi pałacu Branickich. Fot. D. Sikora.

dynek Urzędu Miasta, na zamknięciu widoku przez Jezioro Wilanowskie – elektrociepłownię „Siekierki”, wilanowska Oś Królewska praktycznie przestała istnieć, sukcesywnie zacierana przez zabudowę jednorodziną, zabudowę osiedlową „Miasteczka Wilanów” i zadrzewienie (samosiew) na terenie parku ursynowskiego (uznanego za rezerwat przyrody). Otwarcie widokowe z Parku Olińskiego w kierunku morza zostało przysłonięte niefortunnie posadzonymi drzewami.

Na zakończenie rozważań nad przedmiotem i zakresem ochrony konserwatorskiej autorka pragnie zwrócić uwagę na fakt, iż współcześnie toczą się dyskusje nad nowym sposobem sformułowania pojęcia zakresu ochrony konserwatorskiej. Pojęcie to – w nowym rozumieniu – dotyczy sfery konserwatorskiego zarządzania zabytkiem. Tak rozumiany zakres ochrony wynika z przedmiotu ochrony konserwatorskiej, określonego we wpisie do rejestru zabytków, natomiast sam w decyzji o wpisie do rejestru zabytków nie występuje. Przykładowo, jeśli we wpisie do rejestru zabytków parku zabytkowego w przedmiocie ochrony wymieniony jest historyczny układ nasadzeń i jego skład gatunkowy, to w zakresie ochrony powinien się znaleźć zapis mówiący o konieczności jego uczytelnienia w oparciu o historyczne doboru roślinne, właściwe dla danego parku.

Zakres ochrony, w powyższym rozumieniu, precyzuje, jak dany zabytek należy chronić, jakie w związku z tym działania podjąć, jaki powinien być sposób jego użytkowania i dopuszczalny zakres ewentualnych adaptacji do współczesnych potrzeb. Z uwagi na fakt, iż tak sformułowany zakres ochrony w decyzji o wpisie do rejestru zabytków nie występuje, powinien być on zawarty w innych dokumentach: w zaleceniach konserwatorskich wydanych przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela zabytku oraz w ustaleniach miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

Wprowadzenie w życie zasygnalizowanych powyżej rozwiązań, dotyczących nowego znaczenia pojęcia zakresu ochrony konserwatorskiej, wymaga zmian w obowiązujących regulacjach prawnych.

UZASADNIENIE WPISU

W uzasadnieniu wpisu do rejestru zabytków powinny zostać określone te indywidualne wartości danego parku, ze względu na które wpis został dokonany. Zwyczajowe stwierdzenie, uzasadniające wiele wpisów: „wartości zabytkowe, artystyczne, historyczne”

powinno zostać rozwinięte o wyjaśnienie, co w danym ogrodzie historycznym wartości te oznaczają, np.: autentyczność zachowanej substancji i układu przestrzennego, integralność, dzieło znanego projektanta, związek z postacią historyczną bądź wydarzeniami historycznymi, unikalność rozwiązań projektowych, harmonijne wpisanie w krajobraz otaczający, harmonijne powiązanie z architekturą, rozwiązania oparte na tradycjach regionalnych, rozwiązania czerpiące z tradycji sztuki europejskiej etc.

Wadą wielu starych wpisów do rejestru zabytków jest fakt traktowania parku zabytkowego jako jedynie otoczenia pałacu czy dworu, w związku z czym brak jest w decyzji uzasadnienia dla wpisu parku. Na przykład wpis do rejestru parku w Nieciesławicach z 1958 r. mówi o uznaniu za zabytek „dawnego dworu w Nieciesławicach wraz z otaczającym parkiem”, przy czym treść uzasadnienia dotyczy jedynie dworu: „zabytek budownictwa drewnianego z XVIII w.”, co nie wyjaśnia, czy sam park ma wartość zabytkową i co w przypadku tego parku jest przedmiotem ochrony. Uzupełnieniem tego wpisu może być postanowienie wojewódzkiego konserwatora zabytków, wydane na wniosek strony, wyjaśniające treść decyzji i precyzujące jej uzasadnienie.

WSPÓŁCZESNE WYJAŚNIANIE TREŚCI DECYZJI O WPISIE DO REJESTRU ZABYTKÓW Z LAT 60. I 70. XX W.

Zagadnienie to zostanie przedstawione na podstawie wyjaśnienia dwóch decyzji: o wpisie założenia urbanistycznego w Wilanowie (z 1965 r. i 1973 r.) i wpisie założenia pałacowo-ogrodowego w Wilanowie (z 1973 r.).

Wpis założenia pałacowo-ogrodowego w Wilanowie z 1973 r. uzasadniono wartościami: artystyczną, zabytkową i historyczną. Na prośbę obecnej Dyrekcji Muzeum Pałac w Wilanowie Mazowiecki Wojewódzki Konserwator Zabytków wydał postanowienie wyjaśniające treść starej decyzji. Do postanowienia

dołączono załącznik graficzny, określający granice ochrony, natomiast w treści postanowienia wymieniono numery ewidencyjne działek objętych ochroną konserwatorską. Ustalając granice wpisu, konserwator przeprowadził analizę zachowanych dokumentów z okresu kiedy przeprowadzono wpis (pocz. lat 70. XX w.), w celu ustalenia, jakie tereny były wówczas uważane za park zabytkowy. Procedura ta spowodowała, że część obszaru założenia wilanowskiego, nie traktowanego w latach 70. ub.w. jako park (np. na granicy z dawną wsią Wilanów), a wchodzącego historycznie w skład kompozycji parkowej, znalazła się poza granicami wpisu.

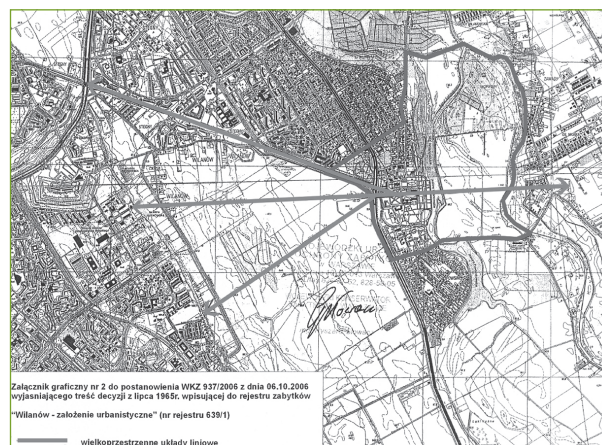
Wpis założenia urbanistycznego Wilanowa z lat 1965 i 1973, uzasadniony jedynie wartościami zabytkową i historyczną, również podlegał wyjaśnieniu. W postanowieniu wyjaśniającym wskazano, jakie tereny tworzące historyczny układ urbanistyczny objęte są wpisem. Granice wpisu urbanistycznego określono na podstawie rozpoznania przekazów archiwalnych i zachowanej w terenie substancji zabytkowej⁹.

W efekcie tych wyjaśnień wpis urbanistyczny objął część obszaru powiązanego historycznie z rezydencją i wsią Wilanów, a także wielkoprzestrzenne układy liniowe: Oś Królewską oraz historyczne trakty do dawnych folwarków Wolica i Służew, w granicach linii rozgraniczających ulic. Z wpisu wyłączono trwałe przekształcone tereny „Miasteczka Wilanów”.

PROBLEMY WERYFIKACJI REJESTRU ZABYTKÓW W ZAKRESIE PARKÓW I OGRODÓW ZABYTKOWYCH

Podstawowym problemem przy weryfikacji rejestru zabytków w zakresie parków zabytkowych w skali całego kraju jest brak aktualnego rozpoznania ich zasobu. Akcja ewidencyjna dla tej grupy zabytków, dotychczas nie zakończona, prowadzona była głównie w latach 70. i 80. XX w., a więc otrzymane w jej wyniku dane, po upływie około 30 lat, są w znacznej mierze nieaktualne.

Bez rozpoznania aktualnego stanu ogrodów zabytkowych trudno ocenić, na ile rejestr zabytków obejmuje obiekty zasługujące na to, aby się w nim znajdować i jakie ich wartości przesądziły o wpisie. Trudno również ocenić, przy niepełnym rozpoznaniu zasobu, ile wpisów wymaga wyjaśnienia. Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków prowadzi aktualnie akcję opisu zasobu zabytkowego znajdującego się w rejestrze zabytków, w tym także zabytkowych parków i ogrodów.

5. Załącznik graficzny do wpisu do rejestru zabytków układu urbanistycznego Wilanowa opracowany przez Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

DZIAŁANIA KONIECZNE DO PODJĘCIA W PIERWSZEJ KOLEJNOŚCI W CELU POPRAWY STANU PRAWNEJ OCHRONY PARKÓW I OGRODÓW ZABYTKOWYCH

- Przeprowadzenie postępowań wyjaśniających nieprawidłowe wpisy parków historycznych do rejestru zabytków, ze szczególnym uwzględnieniem:
 - sprecyzowania przedmiotu ochrony, w tym jednoznacznego nazwania parku i określenia jego lokalizacji, wymienienia chronionych elementów, w tym również nawarstwień uznanych za cenne,
 - określenia granic wpisu do rejestru zabytków z podaniem numerów ewidencyjnych działek objętych ochroną konserwatorską, opracowania załącznika graficznego,
 - określenia zakresu ochrony, wynikającego z indywidualnych wartości danego parku,
 - określenia w uzasadnieniu wpisu, ze względu na jakie wartości dany park i jego elementy są chronione,
 - rozpoznania powiązań z krajobrazem otaczającym i – jeśli jest to uzasadnione – podjęcia działań na rzecz ochrony tych powiązań.
- Rozpoznanie zasobu parków historycznych w Polsce pod kątem:
 - wyznaczenia parków historycznych do wpisania do rejestru zabytków (parków dotychczas wpisem nie objętych, których wartości przesądzą o konieczności ochrony prawnej),
 - wyznaczenia parków, które utraciły swoje wartości, do skreślenia z rejestru zabytków.

⁹ Mazowiecki Wojewódzki Konserwator zabytków posłużył się w tym celu opracowaniem: D. Sikora, A. Hanaka, *Opinia*

dotycząca postulowanych granic wpisu założenia wilanowskiego do rejestru zabytków, KOBiDZ, Warszawa 2005.